

**PATRICK LEIGH FERMOR**

## **Mezi lesem a vodou**

PĚŠKY DO KONSTANTINOPOLE.  
PUTOVÁNÍ MLADÉHO ANGLIČANA OD OSTŘIHOMI K ŽELEZNÝM VRATŮM

itineraria | svazek 12

## PATRICK LEIGH FERMOR

# Mezi lesem a vodou

PĚŠKY DO KONSTANTINOPOLE.  
OD STŘEDNÍHO TOKU DUNAJE K ŽELEZNÝM VRATŮM

Z anglického originálu *Between the Woods and the Water*,  
vydaného nakladatelstvím John Murray (Publishers) v roce 2013,  
přeložila Daniela Orlando.

Vydalo nakladatelství Argo, Miličova 13, Praha 3, 130 00,  
www.argo.cz, roku 2022 jako svoji 5 052. publikaci.

Odpovědná redaktorka Petra Švehlová.

Doslov Daniela Orlando.

Jazyková korektura Milan Slezák.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Grafický návrh a sazba Martin Pivrnec.

Vytiskla tiskárna Těšínské papírny.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-3949-5

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS, sklad: KOSMAS, s. r. o.,  
Za Halami 877, 252 62 Horoměřice  
tel.: 226 519 383  
e-mail: odbyt@kosmas.cz  
www.kosmas.cz

Knihy je možné zakoupit v internetovém knihkupectví [www.kosmas.cz](http://www.kosmas.cz).

# **obsah**

PŘEDMLUVA 7

MAPA 14

ÚVODNÍ DOPIS XANU FIELDINGOVI 17

PŘECHOD MOSTU 20

BUDAPEŠŤ 34

VELKÁ DUNAJSKÁ NÍŽINA 50

POMEZÍ SEDMIHRADSKA 91

ZÁLESÍ 115

TROJITÁ FUGA 144

KARPATSKÉ VÝŠINY 176

KONEC STŘEDNÍ EVROPY 218

DODATEK: ÚVAHY U KAVÁRENSKÉHO STOLKU

MEZI KAZANSKOU SOUTĚSKOU A ŽELEZNÝMI VRATY 246

Doslov 248

Poznámky a vysvětlivky 254

Jmenný a místní rejstřík 276

Ediční poznámka 285

## PŘEDMLUVA

O Bílé sobotě 1934 stál devatenáctiletý Patrick (Paddy) Leigh Fermor na mostě přes Dunaj v Ostrihomi, nějakých šedesát kilometrů od Budapešti směrem proti proudu, a zamýšlel se nad svou situací.

Krátce předtím ho vyhodili z internátní školy King's School v Canterbury za nevhodné chování (držel se za ruce s dcerou jednoho canterburského zelináře), ačkoli disponoval duševní kapacitou, o níž se kantorům ani nesnilo. Měl skvělou paměť, oplýval úžasnými pozorovacími a vypravěčskými schopnostmi, měl vrozený talent pro jazyky a už tou dobou i nebývale rozvinuté vlohy pro historické bádání. Byl však rozený individualista, dobrodruh a čtvrt roku předtím zahájil jako čerstvě vyloučený svou osamělou pouť evropským světadílem z Rotterdamu do Konstantinopole s veselou myslí.

Teď byl zhruba v polovině této cesty a zdolal – převážně pěšky – Nizozemsko, Německo, Rakousko i Československo. Ubíral se přibližně podél toku Rýna a Dunaje, ale když se mu zachtělo, podnikal odbočky a zacházky. Většinou přespával pod širým nebem a družil se s tuláky, cikány, sedláky a kýmkoli, koho potkal cestou, ale občas se několik dní zdržel u nějakého pohostinného známého – alespoň kvůli přístupu do knihovny.

Z ostříhonského mostu na hranicích Slovenska a Maďarska už dychtivě vyhlížel omamná lákadla střední Evropy<sup>1</sup> – romantické holedbání Maďarů, tajemné pověsti a tradice Sedmihradska i nespoutaný majestát samotného Dunaje, valícího se soutěskami, mokřady a hvozdy k Černému moři –, zatímco obyvatelé města se kolem něj houfně připravovali na velikonoční oslavy.

Než mu začneme dělat společnost na cestě, musíme se také na chvíli zamyslet, protože Paddy Leigh Fermor, kterého vidíme v Ostrihomi, není tak docela autorem této knihy. Z mladého

batůžkáře se měl za pět let stát major Patrick Leigh Fermor, držitel Řádu za vynikající službu a Řádu britského impéria, válečný hrdina oslavovaný za letecký výsadek na nacisty okupované Kréte, únos německého generála a jeho propašování do Egypta. V následujících letech se proslavil i na literárním poli jako autor tří cestopisů. Až po šedesátce se však pustil do sepisování zážitků ze své mladické pouti po Evropě.<sup>2</sup> První část výsledného díla, *Čas darů*, byla vydána v roce 1977 a okamžitě se zařadila mezi klasiky svého žánru. Druhý díl, *Mezi lesem a vodou*, vyšel v roce 1986, a to už Fermorovi bylo jedenasedmdesát let.

Prožitky tedy dělí od knihy celé půlstoletí a její autor se za sebou ohlíží přes širokou propast zkušeností a dějin. Od chvíle, kdy si Paddy hodil v rotterdamském přístavu ruksak na záda, změnila Evropu jednou provždy druhá světová válka a na jeho starším já se zase podepsal život plný cestování a nevšedních výkonů. Skoro to až budí dojem, že *Mezi lesem a vodou* je dílem dvou různých spisovatelů, přistupujících k psaní z protilehlých úhlů, ale spojujících svůj talent v ukázce mezigenerační spolupráce.

A je předností této knihy, že my, čtenáři, dokážeme porozumět oběma. Víme, co se jim honí hlavou, protože autorův um dodává nadšení mladíka stejnou věrohodnost jako uvážlivosti zkušeného staršího muže.

A tak s nimi oběma vyrážíme od ostříhonského mostu přímo za nosem do oblasti kdysi označované německým slovem *Mittel-europa*. Tato lokalita v podobě zachycené v knize už neexistuje – dnes je to skoro až smyšlený kraj. V roce 1934 se však stále zřetelně rýsovala v kulturním polostínu zaniklého Rakouska-Uherska a její slábnoucí jednota byla plodem dlouhého odkazu Habsburků.

Zejména maďarská vládnoucí třída byla stále skrz naskrz aristokratická, skoro až pohádkově – plná elánu, často výstřední, nezřídka anglofilní a jednoznačně vstřícná k inteligentnímu a přítavnému mladému Angličanovi, v nynější druhé fázi svého dlouhého výletu až příliš často klepajícimu na její dveře. Paddy se sice v západní Evropě vesměs držel svého předsevzetí žít jako

tulák, přičemž díky svému šarmu bez problémů a s uspokojením zapadl mezi dělný lid nejrůznějšího ražení, ale v Maďarsku se už této zásady nedržel tak důsledně a neváhal trávit celé týdny v pohodlnějším prostředí.

Cestou totiž nabíral nové známé. Přátelé ho doporučovali svým přátelům, tu ho hrabě odkázal na barona onde, a ve chvíli, kdy se k němu přidáváme, už se plahočí po cestách skoro stejně často, jako si vychutnává svezení limuzínou nebo uhání na vypůjčeném plnokrevníkovi. Pasáže popisující jeho pobyt v rodinách středoevropské šlechty patří v této knize k nejveselejším, ale zároveň i nejsmutnějším – víme totiž, a ví to i autor, ačkoli jako mladý cestovatel si to neuvědomoval, že všechna ta rozverná, lehkomyšlná a vzdělaná společnost, odpovídající na jeho zaklepání na dveře s tak otevřenou velkorysostí, je odsouzena k záhubě. Zanikla ještě za Paddyho života.

Tehdy o tom samozřejmě neměl tušení. Tehdy se o politiku moc nezajímal. Hitler se dostal k moci v roce 1933, ale Leigh Fermor tomu na cestách Německem nevěnoval valnou pozornost, a když se doslechl o atentátu na rakouského kancléře Dollfusse, dalším zlověstném kroku na cestě ke katastrofě, chmury ho „opustily hned po snídani“. To nejhorší zatím všem unikalo. Leigh Fermorovi, jak sám přiznal, to bylo ukradené a jeho hostitelé, ať už sportovně nebo akademicky zaměření, kteří mu poskytovali přístřeší cestou přes Maďarsko do Rumunska, s ním zřejmě málokdy zavedli řeč na soudobé politické otázky. Byli posedlí svou minulostí, a třeba se ani nechtěli budoucností zaobírat.

My však víme své, stejně jako autor knihy s odstupem šesti desetiletí, a vyprávění tím získává jistý nádech melancholie vyvažující jeho vzdělanost – vzdělanost a zábavnost. Devatenáctiletý Fermor si totiž svůj pobyt v oněch elegantních sídlech nesporně užíval. Mladík jako on tu mohl nerušeně trávit hodiny v nádherných soukromých knihovnách bádáním nad dějinami okolních zemí, objevováním jejich jazyků a holdováním tomu, co už tehdy bylo jeho osobitou intelektuální specialitou, totiž dějinným souvislostem – nalézáním spojitostí mezi kulturami, národy a rodokmeny.

A pak tu byla i očividnější zábavnost společenského života v oněch místech a dobách. Obyvatelé těch cizokrajných zámek přesně vyhovovali jeho vkusu. Fermor uměl nejen hovořit o historii a tradicích se vzdělanými postaršími pány, ale i jezdit na koni, popíjet a také si užívat zábavu se svými vrstevníky. Jedna z nejtypičtějších (a nejoblíbenějších) pasáží této knihy vypráví o veselém utkání v pólu na kolech na trávníku před okrovým zámkem hraběte Józsefa Wenckheima ve Velké dunajské nížině, k němuž ve Fermorově podání patřily „fiály, lomenice, barokní štítý, karnýzy, lomené oblouky, okenní sloupky, strmé břidlicové střechy, věžičky s vlajícími prapory a krytá schodiště“.

Podobné mezihry však při vši své roztomilosti netvoří jádro této knihy. Fermor podnikal bezstarostnou, ne však samoúčelnou pouť. Během měsíců strávených na cestě byl podle mě nejspokojenější ne při hrátkách mezi boháči, ale na osamělých toulkách venkovskou krajinou, kde pozoroval pastýře, dřevaře a hostinské, naslouchal jim a přátelil se s nimi. Jeho fenomenální paměti se pak dostává skvělého vyjádření slovníkem jeho druhého já, po padesáti letech, a my se můžeme kochat bezkonkurenční košatostí fermorovského stylu – nejen prozaického, ale i osobního.

V každé části této knihy se najdou lyrické lahůdky, ale mám pocit, že jejich vrcholem jsou pasáže sledující Paddyho putování nazdařbůh divokými kopci Karpat. Ke slovu se zde dostávají všechny jeho mladické záliby. S cikánskými zlatokopy diskutuje o výslovnosti romštiny. Řeckokatoličtí ovčáci ho přivádějí k úvahám o křesťanské ortodoxii. Rabín v dřevorubeckém táboře předřikává verše biblických žalmů v hebrejštině a on si je foneticky zapisuje. Bodré selky si z něj utahují. A všechny národy spletité karpatské minulosti, Dákové, Gótové, Gepidové, Langobardi, Hunové, Mongolové, Kabaři a karaitští schizmatici, se neustále před jeho očima dohadují a střetávají, sekají do sebe šavlemi, bubnují a vyhrávají na flétny z ovčích holenních kostí.

Ze všeho nejvíc ho podle mě v této horské pustině oslovuje přítomnost a družnost přírody. Střední Evropa se ve 30. letech 20. století hemžila divokou zvěří, medvědy, liškami a divokými

kočkami, dudky chocholatými a žlunami hajními, a Fermor si vychutnával jejich blízkost. Když ho v noci míjí stádo ovcí, slyší „měkké klokotání“, které se ozývá, když kolem klusají „stovky rozštípnutých kopýtek“. Když se ocitne tváří v tvář jelenovi, oba na okamžik strnou, než zvíře proběhne „střemhlav zástěnou větví jako kůň obručí“. Nikdo ještě nepopsal orla skalního tak jako Leigh Fermor, s veškerým pochopením jednoho svobodného poutníka pro druhého, a půvab i nemotornost čápů rozebírá s takovou důvěrností a láskou, až by si člověk mohl myslet, že u nich přespával.

I on sám však píše o karpatských hvozdech, že „takové zalesněné svahy jako tyto jsou opředeny jistým kouzlem“, a stejně tak i tato kniha je opředena jeho vlastními vzpomínkami na hvězdné noci doprovázené šelestem rákosí nebo na měkké klokotání ovčích kopýtek v tichu.

Patrick Leigh Fermor nedojde v *Mezi lesem a vodou* až do Konstantinopole. Ze Sedmihradsko se plavil po Dunaji až k velkolepým Železným vratům a vylodil se v Oršavě nedaleko bulharských hranic, stále osm set kilometrů daleko od svého cíle, kde ho volání muezzina uvítalo také u bran islámu. Možná už s ním ty poslední kilometry nedojdeme a nestaneme vedle něj na březích Bosporu. Tuto knihu však zakončil slovy „Dokončení příště“, a snad tedy Paddy ještě dnes dopisuje závěr svého životního díla, třeba někde na terase v Řecku s kočkou u nohou a džbánem retiny na stole, zatímco dole v modrém zálivu si hrají delfini.

Jan Morrisová



*Völker verrauschen,  
Namen verklingen,  
Finstre Vergessenheit  
Breitet die dunkelnachtenden Schwingen  
Über ganzen Geschlechtern aus*  
– Schiller, *Die Braut von Messina*<sup>3</sup>

Mým domovem je širý divý kraj –  
ani z vršku naší hradní věže  
oko k jeho konci nedospěje;  
mineš-li totiž žírných polí kraj,  
kde vinohrady končí, zem je plná stád  
a ovčí hory střídá skotu lán  
a skotu lán zas velká planina  
a za planinou už svah začíná,  
hora se zvedá, přes ni kolem dokola  
krokem vážným, chůzí truchlivou,  
řady sosen, jedna za druhou,  
stále výš a výš po úbočích jdou  
jak faráři s černou sutanou,  
pak za vrcholkem sestupují dolů  
a tam je ještě větší, divočejší kraj.  
– Robert Browning, *Útěk vévodkyně*





## ÚVODNÍ DOPIS XANU FIELDINGOVI<sup>1</sup>

Milý Xane,

první díl tohoto vyprávění, *Čas darů*, skončil na mostě přes Dunaj mezi Slovenskem a Maďarskem, a jelikož přepřahání za jízdy přináší nutně smůlu, dovol mi začít druhou část dopisem adresovaným tobě stejně jako předtím. Nebude poslední – vyjde i třetí kniha, ta nás dovede ke konci cesty a ještě dál.

V roce 1933 jsem vyrazil z Holandska s úmyslem stýkat se jen s dalšími tuláky a náhodnými známými, ale po příchodu do Maďarska a Sedmihradska jsem zjistil, že má pouť se mezitím téměř nepostřehnutelně změnila v něco mnohem pohodlnějšího, než jsem čekal a plánoval – šinul jsem se vpřed na vypůjčených koních, nechával jsem se unášet od jednoho zámku ke druhému a často jsem trávil týdny nebo i měsíce pod trpělivými, snad těžce zkušnými, leč vždy pohostinnými střechami. Tato část cesty se v mnohém výrazně liší od té předchozí. Bylo to nesmírně příjemné období – vše se zdálo nezměrně staré, přitom však zbrusu nové a zcela neznámé, a díky svému lenivému tempu a oněm dlouhým pobytům jsem navazoval trvalá přátelství.

Občas jsem míval výčitky, že jsem se zatoulal tak daleko od svých původních záměrů, ale když se za těmito měsíci ohlídím teď, po sepsání knihy, mám svědomí čisté. Následující desetiletí smetlo tento zapadlý, venkovský svět a díky tomu mi dochází, jaké jsem měl štěstí, že jsem z něj zachytil tyto dlouhé záblesky, a dokonce v něm mohl nějaký čas pobývat. Skoro jako by tento úsek cesty vedla nějaká podvědomá moudrost – a na jeho konci, jižně od Dunaje, jsem při zdolávání balkánských průsmyků svým původním svižným tempem užasl nad tím, jak nezvyklé byly kraje, jimiž jsem procházel. Už tehdy je začínal zalévat přísvit zpětného kouzla, nyní ještě zesílený uplynulým půlstoletím.

Diář věnovaný tomuto období, ztracený v Moldávii začátkem války a před několika lety znovuobjevený díky neobyčejně šťastné

náhodě,<sup>2</sup> mi byl velkou pomocí, ne však onou neomylnou oporou, již měl být. Když jsem během oněch dlouhých zastávek upadal do nečinnosti, ustávalo i psaní – vedl jsem si přece cestovní deník, a tak jsem mylně předpokládal, že není co zaznamenávat. Často jsem se k němu při dalším putování vracel jen liknavě, a navíc jsem se občas uchyloval ke zběžným poznámkám místo souvislého vyprávění. V obavě z možné záměny některých podrobností jsem proto při psaní této knihy zpočátku obklopoval příslušné pasáže mračnem výhrad a dvojnávností. Následné zjištění, že tyto stránky nejsou turistickým průvodcem, mě však dovedlo k závěru, že na tom příliš nesejde, a tak jsem dal příběhu volný průchod bez únavných odkazů.

Knihy o této části Evropy se obvykle, někdy i výhradně zaměřují na politiku a jejich množství zmírňuje můj pocit viny ohledně toho, jak malou roli hraje politika v tomto líčení, kde se objevuje, jen když se přímo dotýká mé cesty. Musel jsem nějak vyjádřit, jak podle mě dějiny ovlivnily život v Sedmíhradsku – jejich dopad se točil jen kolem mě –, ale své bezvysledné hloubání předkládám s opodstatněnými rozpaky. Nic by nemohlo být méně profesionální či „zasvěcené“ a svou politickou apatii v této rané fázi života se obšírně zabývám v *Čase darů* (s. 129–135). Z okolního světa ke mně sice neustále pronikaly zprávy o neradostných událostech, jejich dopad však oslabovalo něco v atmosféře oněch údolí a pohoří. Byla to osudová znamení a nevěstila nic dobrého, ale měly uplynout ještě tři roky, než začala neklamně naznačovat otřesy, k nimž došlo pět let po mé cestě.

Místní názvy jsou sice drobná svízeľ, ale nemilá. U těch známějších se držím nejzavedenějších historických podob a u podružnějších zase tvarů platných v době mé cesty.<sup>3</sup> Mnohé z nich ovlivnila politická móda a později proběhly ještě rozsáhlejší změny. Rumunský pravopis prošel reformou a předchozí přesuny suverenity zamíchaly pořadím tří různých místních názvů, často zdobících i ty nejmenší vesničky. Na prvním místě se snažím uvádět úřední název a za ním ostatní, pokud je to nutné. Víím, že tu a tam došlo ke zmatkům, ale protože tato kniha není průvodcem, nikomu nehrozí, že by zabloudil. Za tyto nedostatky se musím

omluvit a snad je jasné, že nijak nesouvisejí s předpojatostí. Jména několika osob byla změněna, pokud se to zdálo vhodné, ale není jich mnoho a obvykle patří přátelům dodnes činným na scéně, z níž mnozí jiní již odešli.

Dluhy autorů knih tohoto druhu jsou astronomické, trvalé, a pokud jsem nepoděkoval všem, jimž bych poděkovat měl, není to projev zapomnětlivosti ani nevděku. Jsem hluboce zavázán svému starému příteli Elemérovi Klobušickému z Klobušic, dále rodu Meranů – tehdy i teď –, Alexandru Moruziovi a Konstantinu Suťovi. Rád bych také poděkoval Stevenu Runcimanovi za povzbudivá slova po vydání prvního dílu, Dmitriji Obolenskému za moudré rady při psaní tohoto a také Davidu Sylvesterovi, Bruci Chatwinovi, Niku Vasilakovi, Évě Békássyové von Gescher a jako vždy Johnu Craxtonovi. Zpětně také mnohokrát děkuji Bělaše Cantacuzènové za pomoc s překladem balady *Jehnička* kdysi dávno v Moldávii. Můj dluh vůči Rudolfu Fischerovi je nevyčísitelný. Vševedoucný záběr jeho znalostí i zápal zmírňovaný jízlivostí mi při psaní této knihy byly neustálým zdrojem radosti a podnětů – svou bdělostí mě uchránil mnoha chyb a tuším, že zbyly už jen ty, u nichž jsem se jeho radami neřídil.

Velice děkuji Stelle Gordonové za trpělivý champollionovsko-ventrisovský um,<sup>4</sup> s nímž luštila mé nečitelné písmo.

A konečně ve spojení s přátelskými službami a útočišti během neklidných literárních přesunů mají mé nehynoucí díky také Barbara a Nikos Ghikovi (jimž je tato kniha věnována) za dlouhé týdny mezi lodžemi a vlašťovkami na Korfu; Janetta a Jaime Parladéovi za azyl poskytnutý v kopcích u andaluského Tramores; vlastníci Jeleního salonku poblíž Bakewellu za horečné vysedávání nad opravami a téměř neodolatelný návrh, ať všechny tyto knihy souhrnně nazvu *Evropou po svých*, Jock a Diana Murrayovi za redaktorskou trpělivost a přístřeší v poslední fázi a na závěr, drahý Xane, i ty a Magouche<sup>5</sup> za období svědomitě strávená v poustevnickém ústraní v Serranía de Ronda.

Kardamyli, 11. února 1986

P.